

Володимир Володимирович Гриценко,

Національний науковий центр

«Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»

Міністерства юстиції України (аспірант);

 <https://orcid.org/0009-0002-5355-5408>,

e-mail: grytsenko_2019@meta.ua

**ВИКОРИСТАННЯ ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА
ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ДОКАЗУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ**

У статті обґрунтовано тезу, що висновок експерта є одним із джерел доказів у кримінальних правопорушеннях проти правосуддя. Встановлено, що можливості експертних досліджень у цій категорії справ здебільшого спрямовані на доказування окремих обставин, які мали місце в минулому і засвідчення яких стає достатньою підставою для констатації факту, що особа посягає на нормальну (законну) діяльність органів правосуддя, перешкоджає провадженню судочинства, тобто експертні завдання здебільшого спрямовані на дослідження способу протиправної поведінки. Нетиповим під час їх розслідування є проведення судових експертиз, спрямованих на ідентифікацію особи злочинця, адже переважно така особа є достовірно відомою. На підставі узагальнення матеріалів судової практики визначено, що для цієї категорії справ типовим є призначення таких експертиз, як судово-психіатрична, почеркознавча, технічна експертиза документа тощо, окреслено їхні об'єкти, предмет, типові завдання та деякі проблемні аспекти призначення.

Ключові слова: досудове розслідування, кримінальне правопорушення, правосуддя, судова експертиза, залучення експерта, слідча (розшукова) дія, почеркознавча експертиза, судово-психіатрична експертиза.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

У кримінальному процесуальному законодавстві визначено, що експерт залучається для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження¹. Спеціаліст як носій спеціальних знань також сприяє вирішенню низки завдань, розв'язання яких потребує спеціальних знань і навичок. Тому вчені слушно вказують, що

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 18.10.2024).

використання таких знань у кримінальному судочинстві сприяє вирішенню завдань, які виходять за межі професійної компетенції сторони обвинувачення. Реалізація кожної форми використання спеціальних знань передбачає дотримання визначених законом правових засад, а також урахування вироблених у правозастосуванні організаційних принципів.

Однією з перспективних і найпоширеніших форм використання спеціальних знань є судова експертиза, або, як її ще називають, «залучення експерта для проведення експертизи», «забезпечення проведення експертизи» тощо. Слушним є зауваження А. В. Коваленка про те, що процедура ініціювання судової експертизи у кримінальному процесуальному законодавстві має низку різних назв (близько дев'яти), хоча в сутнісному контексті це завжди певний алгоритм, що розпочинається у зв'язку з розумінням уповноваженим суб'єктом потреби проведення судової експертизи, після чого визначаються її вид та експерт або експертна установа, яким доручається її проведення, готуються відповідні матеріали, складається передбачений законом процесуальний документ, що передається разом із матеріалами відповідному виконавцеві [1, с. 178–179].

Судова експертиза є одним з апробованих шляхів збирання доказів у кримінальному провадженні, адже висновок експерта, складений за результатами її проведення, належить до процесуальних джерел доказів. Водночас залежно від низки обставин діяльність щодо залучення експерта відрізняється низкою специфічних особливостей, які слід урахувати, адже це може вплинути на можливість вирішення завдань, покладених на експерта. Зокрема, як слушно вказує М. Г. Щербаковський, «встановлення відсутності/наявності порушень процесуального закону при проведенні експертного дослідження має суттєве значення для визначення допустимості висновку експерта. Крім того, допустимість є процесуальною умовою достовірності висновку експерта. Встановлення допустимості висновку експерта – це перший й обов'язковий етап оцінки, який суттєво впливає на достовірність результатів експертного дослідження. Поєднання допустимості як формально-юридичної властивості та достовірності як змістовної властивості експертного висновку надає відомостям про шукані обставини доказове значення й зумовлює можливість їх використання як основу процесуальних рішень» [2, с. 28]. Отже, проблематика залучення експерта для проведення експертизи характеризується низкою специфічних аспектів, зумовлених об'єктивними чинниками, наприклад особливостями кримінального процесуального закону, а також суб'єктивними, що й актуалізує потребу її ґрунтовного дослідження з урахуванням специфіки кримінальних правопорушень конкретної групи.

Стан дослідження проблеми

Питання використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень проти правосуддя ще не були предметом комплексних досліджень, водночас деякі аспекти цього криміналістичного вчення вже висвітлювалися в юридичній літературі. Неодноразово на важливості проведення судових експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень цього виду наголошувала С. О. Книженко [3; 4]. Так, проблеми призначення судових експертиз під час розслідування надання неправдивих показань свідком і потерпілим визначила К. А. Романаускас. Вчена наголосила, що типовим у досліджуваних нею кримінальних правопорушеннях є проведення почеркознавчої експертизи, судово-психіатричної експертизи, психологічної експертизи, телекомунікаційної експертизи тощо [5, с. 169]. Д. Д. Русанівська розглянула правові засади використання спеціальних знань під час розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи. Вчена також звернулася до аналізу особливостей призначення почеркознавчої експертизи, технічної експертизи документів, експертизи матеріалів і засобів відео- та звукозапису [6]. Водночас низка кримінальних правопорушень досліджуваної нами групи досі залишається невивченою у контексті як визначення теоретичних основ, так і праксеологічних засад їх розслідування, а тим більше – проблемних питань використання спеціальних знань, зокрема призначення експертиз, використання висновків експертів у процесі доказування.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є визначення особливостей залучення експерта для проведення експертизи у кримінальних правопорушеннях проти правосуддя.

Реалізація поставленої мети забезпечена завдяки вирішенню таких *завдань*: 1) на підставі узагальнення судової практики визначити типовий перелік експертиз, що проводяться під час розслідування кримінальних правопорушень проти правосуддя; 2) з'ясувати, які складнощі виникають у практичній діяльності органів досудового розслідування на етапах підготовки до призначення та безпосереднього призначення цих експертиз; 3) узагальнити типовий перелік тактичних завдань, задля вирішення яких проводяться ці експертні дослідження.

Наукова новизна дослідження

На підставі узагальнення матеріалів судової практики, сформованої за результатами розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя, визначено, що для цієї категорії справ типовим є призначення таких експертиз, як судово-психіатрична, почеркознавча,

технічна експертиза документа тощо. Наголошено, що правозастосовна практика потребує свого вдосконалення в контексті вироблення уніфікованих підстав, достатніх для призначення щодо особи судово-психіатричної експертизи, адже натепер законодавчий підхід детально не визначає їх, а з огляду на презумпцію психічного здоров'я актуалізоване завдання щодо забезпечення їх однозначного тлумачення у правозастосовній практиці.

Визначено, що типовим є призначення почеркознавчих досліджень, об'єктами яких стають протоколи проведення процесуальних дій, а також офіційні документи, в яких містяться підроблені підписи чи до змісту яких внесено неправдивий текст. З'ясовано, що типовим під час розслідування кримінальних правопорушень проти правосуддя є також призначення технічної експертизи документа, головним завданням якої є засвідчення/спростування факту його підроблення.

Встановлено, що можливості експертних досліджень у цій категорії справ здебільшого спрямовані на доказування окремих фактів, які мали місце в минулому та засвідчення яких стає достатньою підставою для констатації факту того, що особа посягає на нормальну (законну) діяльність органів правосуддя, перешкоджає провадженню судочинства. Нетиповим під час їх розслідування є проведення судових експертиз, спрямованих на ідентифікацію особи злочинця, адже здебільшого така особа є достовірно відомою, експертні завдання переважно спрямовані на дослідження способу її протиправної поведінки.

Виклад основного матеріалу

У спеціальному Законі визначено, що «судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду»¹. Її проведення доручається виключно суб'єктам судово-експертної діяльності, а результатом такої діяльності стає процесуальне джерело доказу – висновок експерта. Під цим висновком законодавець розуміє «докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи»².

¹ Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 18.10.2024).

² Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 18.10.2024).

Спеціальні знання судових експертів використовують зазвичай з метою доказування, тобто в напрямках збирання (формування) доказів, їх дослідження, оцінки та перевірки. Сам же висновок експерта у сфері кримінального судочинства наділений:

1) кримінально-правовим значенням, тобто враховується і впливає на кваліфікацію злочинних дій;

2) кримінальним процесуальним змістом, адже забезпечує збирання нових доказів, перевірку інших фактів та обставин, формування комплексу доказів, покладається в обґрунтування процесуальних рішень;

3) криміналістичним значенням, оскільки сприяє формуванню та перевірці слідчих версій, моделюванню механізму кримінально протиправної діяльності, подоланню протидії розслідуванню, обґрунтуванню тактичних рішень слідчого, ідентифікації осіб і предметів;

4) кримінологічним значенням, оскільки дозволяє встановити обставини, які сприяли вчиненню злочинів [7, с. 422–423].

Отже, призначення експертизи під час дослідження, безсумнівно, сприяє вирішенню низки завдань, але обґрунтованим є її проведення лише для вирішення таких, які виходять за межі професійної компетенції органів досудового розслідування.

Проведений аналіз матеріалів судової практики, що сформувалася під час розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя, дозволяє узагальнити, що окремі з них є доволі поширеними у структурі облікованої злочинності, а щодо інших – упродовж останніх п'яти років узагалі не здійснювався судовий розгляд. Так, станом на 1 листопада 2024 р. в Єдиному державному реєстрі судових рішень обліковувалася така кількість вироків, ухвалених у період з 1 січня 2019 р. по теперішній час за результатами розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя: за ст. 371 Кримінального кодексу України (далі – КК України) «Завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою» – 2 вирокі; за ст. 372 КК України «Притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності» – 3; за ст. 376 КК України «Втручання в діяльність судових органів» – 1; за ст. 376-1 КК України «Незаконне втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя» – 4; за ст. 377 КК України «Погроза або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного» – 9; за ст. 379 КК України «Посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя» – 1; за ст. 382 КК України «Невиконання судового рішення» – 947; за ст. 383 КК України «Завідомо неправдиве повідомлення про вчинення кримінального правопорушення» – 292; за ст. 384 КК України «Введення в оману суду або іншого уповноваженого органу» –

137; за ст. 385 КК України «Відмова свідка від давання показань або відмова експерта, спеціаліста чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків» – 13; за ст. 386 КК України «Перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта, спеціаліста, примушування їх до відмови від давання показань чи висновку» – 3; за ст. 388 КК України «Незаконні дії щодо майна, на яке накладено арешт, заставленого майна або майна, яке описано чи підлягає конфіскації» – 49; за ст. 389 КК України «Ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі» – 333; за ст. 389-1 КК України «Умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості» – 15; за ст. 389-2 КК України «Злісне ухилення особи від відбування адміністративного стягнення у виді суспільно корисних робіт» – 327; за ст. 390 КК України «Ухилення від відбування покарання у виді обмеження волі та у виді позбавлення волі» – 96; за ст. 390-1 КК України «Невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників» – 607; за ст. 391 КК України «Злісна непокора вимогам адміністрації установи виконання покарань» – 512; за ст. 392 КК України «Дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань» – 7; за ст. 393 КК України «Втеча з місця позбавлення волі або з-під варти» – 57; за ст. 394 КК України «Втеча із спеціалізованого лікувального закладу» – 5; за ст. 395 КК України «Порушення правил адміністративного нагляду» – 1 476; за ст. 396 КК України «Приховування злочину» – 79; за ст. 398 КК України «Погроза або насильство щодо захисника чи представника особи» – 9; за ст. 399 КК України «Умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи» – 1¹.

Текстуальний аналіз окремих вироків дозволяє узагальнити, що лише деяким із кримінальних правопорушень досліджуваної групи притаманне використання висновку експерта під час доказування обставин, визначених ст. 91 Кримінального процесуального кодексу України. Процес доказування низки кримінальних правопорушень проти правосуддя не пов'язаний із вирішенням спеціальних завдань, що виходять за межі професійної компетенції сторони обвинувачення. Водночас у злочинах і кримінальних проступках, де механізм кримінально протиправної діяльності є складним і нетиповим, апробованим є залучення експерта для проведення експертизи.

Найбільш типовим є призначення експертиз під час розслідування завідомо неправдивого повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, введення в оману суду або іншого уповноваженого органу тощо. Погоджуємося, що найпоширенішими серед

¹ Див.: Єдиний державний реєстр судових рішень : сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 01.11.2024).

них є почеркознавча експертиза, судово-психіатрична експертиза, психологічна експертиза [5, с. 148].

Такою, що має наскрізне значення під час розслідування кримінальних правопорушень проти правосуддя, незалежно від способу та обставин їх скоєння, є судово-психіатрична експертиза. Предметом цього дослідження є психіка людини, а головним завданням – з'ясування психічного стану підозрюваного в певні юридично значущі проміжки часу, тому що це впливає на можливість притягнення його до кримінальної відповідальності, з'ясування виду та розміру покарання або доцільності призначення інших примусових заходів для особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, тощо [8, с. 189].

Судово-психіатричні експертизи призначаються у справах, де існують сумніви в ментальному здоров'ї підозрюваного, а тому постало завдання щодо з'ясування таких обставин: 1) чи страждав підозрюваний на момент учинення інкримінованого йому діяння на хронічне психічне захворювання; 2) чи перебував підозрюваний поза будь-яким хворобливим розладом психічної діяльності; 3) чи міг підозрюваний усвідомлювати свої дії та керувати ними; 4) чи може підозрюваний усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними; 5) чи потребує підозрюваний застосування примусових заходів медичного характеру тощо.

Під час аналізу текстів судових рішень у кримінальних правопорушеннях проти правосуддя з'ясовано, що типовим є призначення судово-психіатричної експертизи, а також такого різновиду комплексного дослідження, як судова психолого-психіатрична експертиза, у справах за фактами:

- втечі зі спеціалізованого лікувального закладу (ст. 394 КК України);
- порушення правил адміністративного нагляду (ст. 395 КК України);
- посягання на життя захисника, представника особи, судді, народного засідателя, присяжного (статті 379 та 400 КК України) тощо.

При цьому слід констатувати неоднозначний підхід органів досудового розслідування до призначення цих експертиз. Так, у деяких ситуаціях вони призначаються навіть за відсутності відомостей про хворобливий стан психіки підозрюваного, а в інших – тільки за наявності документального підтвердження про це. Наприклад, у справі щодо вчинення умисного вбивства судді у зв'язку з його діяльністю, пов'язаною зі здійсненням правосуддя, було достовірно з'ясовано, що підозрюваний на обліку в лікарів нарколог та психіатра не перебував, до цього був неодноразово засуджений, відбував покарання в місцях позбавлення волі. Проте попри це представники слідчого управління Головного управління Національної поліції в Івано-Франківській області вирішили призначити щодо підозрюваного судово-

психіатричну експертизу. Відповідно до отриманого висновку під експертний на період, що належить до інкримінованих йому протиправних дій, на психічні розлади не страждав, перебував у стані, за якого здатний повною мірою усвідомлювати свої дії та керувати ними, застосування примусових заходів медичного характеру не потребував¹.

При цьому у справі за фактом уведення в оману суду, що розглядалася Жовтневим районним судом м. Харкова, навіть факт перебування підозрюваного на лікуванні в Медичному центрі «Благо» ТОВ ЦГЗ «Сильні люди», де він отримував курс замісної підтримувальної терапії для лікування порушень, пов'язаних із вживанням наркотичних засобів, не став достатньою підставою для призначення судово-психіатричної експертизи щодо нього². У цьому контексті вважаємо за потрібне зауважити, що будь-який факт, який свідчить про можливість учинення особою кримінального правопорушення у стані зміненої свідомості, розладу поведінки, зумовленого вживанням алкогольних або наркотичних засобів, як слушно вказують вчені, має визнаватися достатньою підставою для призначення щодо неї психіатричної експертизи [9, с. 115–116]. Отже, правозастосовна практика потребує свого вдосконалення в контексті вироблення уніфікованих підходів до обставин, які вважатимуться достатніми для призначення щодо особи судово-психіатричної експертизи, адже на тепер законодавчий підхід детально не визначає їх.

Почеркова експертиза – ще одне дослідження, яке доволі часто призначається під час розслідування кримінальних правопорушень проти правосуддя. Об'єктами цієї експертизи в досліджуваних нами категоріях справ найчастіше є: заява про вчинення кримінального правопорушення, матеріали кримінальних проваджень, зокрема протоколи допитів потерпілих і свідків, інші офіційні документи, в яких міститься підпис особи або складений нею рукописний текст тощо. Зокрема, у справі, яка розглядалася Могилів-Подільським міськрайонним судом Вінницької області, об'єктами почеркової експертизи стали письмова згода від імені обвинуваченої на укладення договору про відчуження майна, що є об'єктом права

¹ Вирок Долинського районного суду Івано-Франківської області від 23.10.2023 : справа № 352/247/22, провадження № 1-кп/0343/8/23 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114346432> (дата звернення: 28.10.2024).

² Вирок Жовтневого районного суду м. Харкова від 24.07.2020 : справа № 639/2369/20, провадження № 1-кп/639/330/20 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90579227> (дата звернення: 28.10.2024).

спільної сумісної власності, від 15 жовтня 2007 р., яка зареєстрована в реєстрі за № 1709 та посвідчена приватним нотаріусом Могилів-Подільського нотаріального округу Вінницької області, а також технічна копія цієї згоди. Потреба в їх дослідженні була зумовлена тим, що обвинувачена, яка була попереджена про кримінальну відповідальність за ст. 383 КК України та достовірно знала, що факт кримінального правопорушення не мав місця, і розуміла, що чинить протиправно, здійснила завідомо неправдиве повідомлення про вчинення щодо неї кримінального правопорушення, яке начебто полягало в незаконному отриманні права власності на її частку спільної сумісної власності шляхом підроблення офіційних документів. Тому, спростувавши факт підроблення документів, слідчі під час досудового розслідування фактично засвідчили наявність факту неправдивого повідомлення про вчинення щодо заявниці кримінального правопорушення¹. Отже, у цьому контексті органи досудового розслідування спростували наявність фактів, на які посилялася обвинувачена як на обставини скоєння щодо неї кримінального правопорушення.

За умов, коли свідок відмовляється від раніше наданих ним показань, повідомлених під час проведення інших слідчих (розшукових) дій, обставин і фактів або повністю змінює їх, або вказує про те, що він не підписував будь-які документи, на почеркознавчу експертизу направляються протоколи процесуальних дій, проведених за його участю. Наприклад, у справі, що розглядалася Тернопільським міськрайонним судом Тернопільської області встановлено, що допитаний у залі судового засідання свідок (який у подальшому набув статусу обвинуваченого) на стадії досудового розслідування піддавався тиску з боку працівників правоохоронних органів та підписав чисті аркуші паперу. При цьому на суді він у подальшому надав начебто правдиві показання. Попри невизнання обвинуваченим своєї вини у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 384 КК України, вона все ж таки була повністю доведена зібраними під час досудового розслідування й оголошеними документами, показаннями свідка сторони обвинувачення². Отже, з метою спростування факту підробки підпису учасника слідчої (розшукової) дії у

¹ Вирок Могилів-Подільського міськрайонного суду Вінницької області від 24.06.2021 : справа № 138/3032/20, провадження № 1-кп/138/52/21 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97877603> (дата звернення: 18.10.2024).

² Вирок Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 11.12.2023 : справа № 607/9210/22, провадження № 1-кп/607/161/2023 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115538825> (дата звернення: 01.11.2024).

процесуальних документах, засвідчення факту обізнаності про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок (на підставі аналізу відповідного підпису у графі повідомлення про кримінальну відповідність за ст. 384 КК України)¹ та вирішення інших завдань призначається почеркознавче дослідження.

У зв'язку з тим, що група кримінальних правопорушень проти правосуддя включає суспільно небезпечні діяння, пов'язані з піддробкою документів, зокрема задля розтрата та відчуження майна, на яке накладено арешт, під час розслідування виникає потреба у проведенні технічної експертизи документа. Так, у справі, що розглядалася Жовківським районним судом Львівської області, було встановлено, що обвинувачений як особа, якій було ввірено майно, на яке накладено арешт, підробив свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу, а також видалив механічним способом номерний майданчик з номером кузова автомобіля Audi A6, після чого, реалізуючи корисливий мотив, продав цей транспортний засіб². У цій справі об'єктом технічної експертизи документа стало свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу, який став об'єктом корисливого умислу обвинуваченого. Отриманий висновок експерта став доказом того, що обвинувачений з метою реалізації свого корисливого умислу вчинив низку дій, зокрема підробив свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу, для забезпечення продажу майна, на яке було накладено арешт і ввірено йому на відповідальне зберігання.

Узагальнюючи викладене, можемо констатувати, що кримінальні правопорушення проти правосуддя є складними для розслідування, більшість із них спрямовані на перешкоджання здійсненню об'єктивного та справедливого правосуддя, а тому дії, до яких вдаються злочинці, не є односкладними та найчастіше пов'язані з реалізацією цілого комплексу протиправних діянь. Залучення експерта для проведення експертиз у цій категорії справ найчастіше пов'язане не з вирішенням тактичних завдань щодо ідентифікації особи підозрюваного, дослідженням його біологічних слідів тощо. Зазвичай отримані висновки пов'язані з дослідженням окремих фактів, які опосередковано вказують на причетність особи до скоєння кримінального

¹ Вирок Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 30.11.2022 : справа № 201/13064/21, провадження № 1-кп/201/473/2022 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107591040> (дата звернення: 01.11.2024).

² Вирок Жовківського районного суду Львівської області від 23.06.2022 : справа № 444/1092/22, провадження № 1-кп/444/208/2022 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104907260> (дата звернення: 01.11.2024).

правопорушення проти правосуддя. Виняток становлять судово-психіатричні експертизи та психологічні експертизи, об'єктом дослідження яких є особа, а предметом – психіка або особливості психологічної діяльності особи відповідно. Проведений аналіз матеріалів судової практики також засвідчує, що в низці випадків об'єктами експертних досліджень стають документи, у яких підроблено або окремі реквізити, або окремі їх частини у вигляді рукописних підписів і відтвореного особою тексту.

Висновки

Отже, висновок експерта є типовим процесуальним джерелом доказів у категорії кримінальних правопорушень проти правосуддя, що сприяє доказуванню факту протиправної поведінки окремих громадян, здебільшого саме способом кримінально протиправної діяльності, наслідком якої стало посягання на нормальну (законну) діяльність органів правосуддя, перешкоджання провадженню судочинства. Нетиповим під час їх розслідування є проведення судових експертиз, спрямованих на ідентифікацію особи злочинця, адже в більшості випадків така особа є достовірно відомою.

На підставі узагальнення матеріалів судової практики, сформованої за результатами розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя, визначено, що для цієї категорії справ типовим є призначення таких експертиз, як судово-психіатрична, почеркознавча, технічна експертиза документа тощо.

Наголошено, що правозастосовна практика потребує свого вдосконалення в контексті вироблення уніфікованих підходів до підстав, достатніх для призначення щодо особи судово-психіатричної експертизи, адже натепер законодавчий підхід детально не визначає їх, а з огляду на презумпцію психічного здоров'я це актуалізує завдання щодо забезпечення їх однозначного тлумачення у правозастосовній практиці. Визначено, що об'єктами почеркознавчої експертизи передусім стають протоколи проведення процесуальних дій, офіційні документи, в яких містяться підроблені підписи чи внесено неправдивий текст. З'ясовано, що головним завданням технічної експертизи документа є засвідчення/спростування факту його підроблення. Вважаємо, що подальші дослідження в контексті окресленої проблематики мають бути спрямовані на визначення типових помилок органів дізнання та слідства, які позначаються на можливостях вирішення експертних завдань у цій категорії кримінальних правопорушень.

Список бібліографічних посилань: 1. Коваленко А. В. Проблеми понятійно-термінологічного апарату процедури ініціювання проведення судової експертизи у кримінальному провадженні. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2024. Вип. 1 (104), ч. 1.

С. 176–187. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2024.1.15>. **2.** Щербаковський М. Г. Стандарт достовірності висновку експерта у кримінальному процесі. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2021. Вип. 3 (25). С. 21–39. DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.3.2021.03>. **3.** Книженко С. О. Особливості розслідування злочинів проти правосуддя, що вчиняються свідками, потерпілими або іншими особами шляхом перешкоджання встановленню істини у справі. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. № 3 (45). С. 61–65. **4.** Книженко С. О. Розслідування злочинів, що вчиняються службовими особами правоохоронних органів шляхом порушення порядку здійснення або забезпечення правосуддя. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2017. № 30, т. 2. С. 94–97. **5.** Романаускас К. А. Основи методики розслідування надання завідомо неправдивих показань свідком і потерпілим : монографія / за заг. ред. В. О. Гусевої. Харків : Факт, 2024. 203 с. **6.** Русанівська Д. Д. Розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи : дис. ... д-ра філософії : 081. Київ, 2023. 260 с. **7.** Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : У справі, 2015. 560 с. **8.** Вуйма А. Г. Використання спеціальних знань під час розслідування вбивств : дис. ... д-ра філософії : 081. Харків, 2023. 297 с. **9.** Husieva V., Oderiy O., Petrova I., Fomina T., Vuima A. Features of the investigation of premeditated murders committed by persons with mental disorders in the practice of Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10, Iss. 46. Pp. 109–117. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.46.10.10>.

Надійшла до редколегії 03.11.2024

Прийнята до опублікування 05.12.2024

Grytsenko V. V. Application of expert opinion in investigation and proof of criminal offences against justice

The article substantiates the thesis that an expert opinion is one of the sources of proof in criminal offences against justice. It is established that the possibilities of expert research in this category of cases are mainly aimed at proving certain circumstances which occurred in the past, and the confirmation of which is a sufficient basis for establishing the fact that a person encroaches on the normal (lawful) activities of justice authorities and obstructs the conduct of legal proceedings, i.e., expert tasks are mainly aimed at investigating the method of unlawful conduct.

Forensic examinations aimed at identifying the perpetrator are atypical in their investigation, since in most cases the identity of the latter is reliably known. Based on the generalisation of case law materials, the author determines that for this category of cases, it is typical to appoint the following examinations: forensic psychiatric examination, handwriting examination, technical examination of a document, etc.

The author emphasises that law enforcement practice needs to be improved in the context of developing unified approaches to the grounds sufficient for a person to undergo a forensic

psychiatric examination. Since the existing legislative approach does not define such grounds in detail, and given the presumption of mental health, the task of ensuring their unambiguous interpretation in law enforcement practice is urgent.

In addition, it is determined that typical examinations also include handwriting examination, the objects of which are primarily protocols of procedural actions, official documents containing forged signatures or false text. Another typical method used in the investigation of criminal offences against justice is the technical examination of a document, which is aimed at confirming/refuting the fact of its forgery. The author believes that further research on the issues raised should be aimed at identifying typical mistakes made by the inquiry and investigation authorities which affect the ability to solve expert tasks in this category of criminal offences.

Keywords: pre-trial investigation, criminal offence, justice, forensic examination, expert involvement, investigative (search) action, handwriting examination, forensic psychiatric examination.

